

PER PETTERSON

CAP A SIBÈRIA

Traduït del noruec
per Anne-Lise Cloetta i Coral Romà

CLUB EDITOR
BARCELONA

Aquesta traducció s'ha publicat amb l'ajut econòmic de NORLA.

Títol original:

Til Sibir

© 1996, Forlaget Oktober

1ª edició: abril del 2011

© de la traducció: Anne-Lise Cloetta i Coral Romà

© d'aquesta edició: Club Editor 1984, s.l.

Carrer Pujades, 74-80 – 08005 Barcelona

www.clubeditor.cat

ISBN: 978-84-7329-156-9

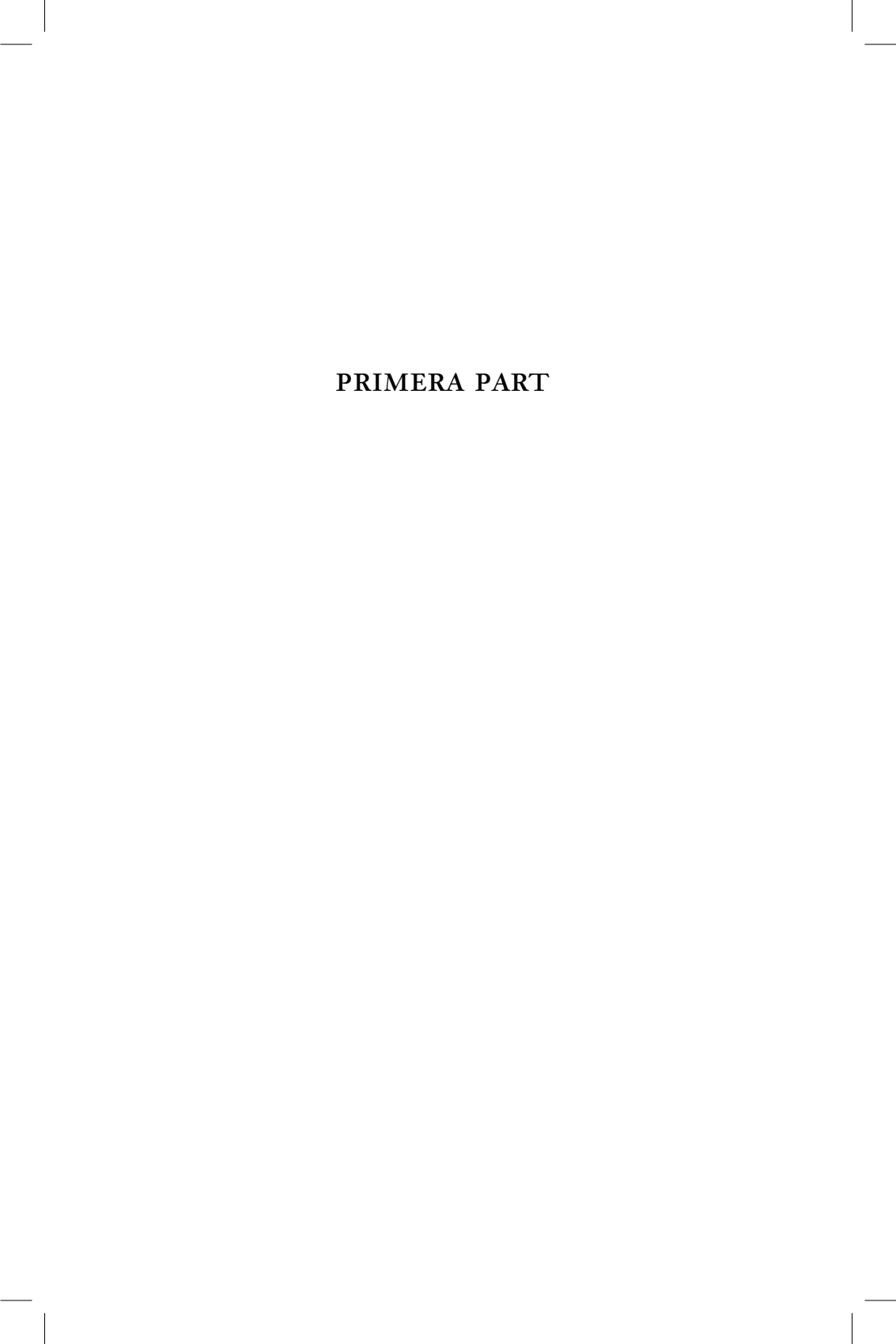
DIPÒSIT LEGAL: B.4.187-2011

Imprès a Novagràfik, de Montcada i Reixac

Tots els drets reservats

Prohibida tota forma de còpia

Per a Marit i Mona

PRIMERA PART

I

Quan era petita, devia tenir a la ratlla de set anys, sempre em feia por passar davant dels lleons pel camí que venia de la vila. I estava ben convençuda que el Llucifer sentia el mateix que jo perquè accelerava el trot precisament en passar per aquell indret. No va ser fins molt més tard que vaig comprendre que era perquè el meu avi li ventava una bona xurriacada en arribar a la baixada suau que començava al davant mateix de la porta cotxera on eren els lleons, i *això* l'avi ho feia perquè era un home impacient, cosa ben sabuda de tothom.

Els lleons eren grocs i jo mirava com s'anaven empetitint a mesura que ens n'allunyàvem, asseguda d'esquena a l'avi a la caixa del carro, amb les cames pengim-penjam, sola o bé amb el meu germà Jesper. Els lleons giraven el cap i em fitaven amb els seus ulls grocs. Eren de pedra, i també eren de pedra els pedestals on jeien, però malgrat tot em miraven tan fixament que em notava el pit oprimat i em sentia defallir. Però era incapaç d'apartar-ne l'esguard. Les vegades que ho intentava i clavava els ulls en la grava del camí en comptes dels lleons, em venien basques i em feia la sensació que estava a punt de caure.

—¡Que vénen! ¡Que vénen! —em va cridar una vegada el meu germà, que sabia el que em passava amb aquells

lleons, i jo vaig tornar a alçar la mirada i els vaig veure com s'acostaven. D'una estrebada s'havien desenganxat dels blocs de pedra i ens encalçaven, i vaig saltar del carro d'un bot, sense pensar a quina velocitat anava, em vaig pelar els genolls amb la grava i vaig sortir cames ajudeu-me cap al prat del costat. Mentre corria pensava que al bosc que s'estenia més enllà del prat hi havia cabirols i cérvols.

—¡Deixa en pau la mossa! —va cridar l'avi. I jo em vaig aturar, amb els turmells mullats de la rosada que cobria el prat, i vaig notar brins de palla, branquillons i terrossos sota els peus nus. L'avi va tibar les regnes i va fúmer un crit al cavall; quan el carro es va aturar, es va girar i des de sota la barba va llançar un reguitzell d'insults lletjos com el dimoni sobre en Jesper. L'avi era un home iracund i jo acabava sempre posant-me de part del meu germà, perquè no podia viure sense ell.

Vaig tornar caminant per l'herbei fins a sortir al camí i em vaig enfil·lar al carro. Em vaig asseure altre cop a la caixa i vaig somriure a en Jesper. L'avi va fer xiular el fuet perquè en Llucifer tirés el carro i en Jesper em va tornar el somriure.

Faig el mateix camí a peu amb el meu pare. És Nadal. Tinc nou anys. Fa un fred excepcional, avui, els pollancre al llarg dels prats a banda i banda del camí són tots coberts de gebre. Una forma grisa es belluga al llindar del bosc grisenc, avança amb pas rígid sobre les potes primes i el baf gebrat li surt a batzegades del musell fi, ho veig perfectament des d'on sóc. L'aire gairebé es pot palpar, com si fos de vidre, i totes les coses semblen més a prop. Duc gorra i bufanda, les mans ben enfonsades a les butxaques de l'abric. En una de les butxaques hi ha un forat, noto el folre per dins. De tant en tant alço la mirada cap al pare. La part

de dalt de l'esquena li fa un bony, gairebé com una gepa. Li va sortir de tant treballar al camp i diu que mai més no hi tornarà. El meu pare és fuster a vila. L'avi li va posar la fusteria quan va deixar el mas.

Serra ben fort la mandíbula. Va amb el cap descobert, mira recte endavant amb els ulls envermellits i té les orelles blanques, de tan glaçades. No els puc treure els ulls del damunt: són com de porcellana. Alça el braç però l'atura abans d'arribar a tocar-les i gairebé s'obliga a tornar-lo a abaixar. Quan som a mig camí em trec la mà de la butxaca per donar-la-hi, i l'accepta sense abaixar la mirada, fregant-la lleugerament, però és clar que jo ho faig perquè és *ell* qui té fred.

Quan passem de llarg els lleons no ens girem, ell perquè es limita a mirar tot dret i jo perquè no vull. Hem d'anar al mas, la mare ja hi és, i també els meus oncles i en Jesper, i el pare camina amb parsimònia i certa rigidesa. Som a tres quilòmetres de la vila, som a 24 de desembre; al final, malgrat tot, em giro. Els lleons jeuen als pedestals, lluent, recoberts d'una capa de gel grisenc. Ahir va ploure i després va glaçar, o sigui que s'han quedat congelats i fan la mateixa fila que les orelles del meu pare, dos lleons com de porcellana fent guàrdia davant l'avinguda que va fins a la casa de camp de Bangsbo, on residia en Hans Christian Andersen les vegades que venia fins tan al nord del país, aquell copalta a les cases baixes, un home escardalenc que sempre s'havia d'ajupir en entrar i sortir dels llocs.

Procuro anar més de pressa, em preocupen les orelles del pare, he sentit a dir que li podrien caure, però ell manté un ritme pausat i constant. L'estiro del braç i llavors s'em-pipa.

—Deixa'm estar, ¿vols? —em renya amb un to malagradós, tornant-me a lloc d'una estrebada. És el primer cop que obre la boca des que hem sortit per la porta i hem enfilat el carrer Asyl. El pare estima en Jesper. Jo estimo

el pare. En Jesper m'estima a mi, tot i que li agrada prendre'm el pèl, fer-me venir por de la fosca amb històries de fantasmes, enfonsar-me a l'aigua quan ens banyem a l'estiu. Jo ho aguanto tot, en això m'assemblo a ell. Camino a soles amb el meu pare, és Nadal i les seves orelles són de porcellana. Tinc por que li caiguin i no se les toca en els cinc quilòmetres de camí fins al mas.

Hi ha quatre masos a Vrangbæk i tots es diuen Vrangbæk, formen com un poblet. Hi viuen uns quants nens i nenes, que van a l'escola de Vangen, a Understed. Jo hauria pogut ser un d'ells però no ho sóc, i n'hauria d'estar ben contenta, sol dir en Jesper. Quan arribem a la cruïlla agafem el trencall que baixa cap a l'esquerra, mentre el camí principal, que fins ara era recte, zigzagueja cap als camps de Gærum; el trencall de la dreta porta a Nørre Vrangbæk. En arribar a la primera pallissa, amb els murs de pedra, el meu pare encara alenteix més el pas i camina més encarcarat, agafant-me ben fort la mà. El camí s'estreny i va serpentejant, amb un fort pendent en un costat, reforçat per un muret baix de fang amb pedres arrodonides incrustades, que sembla una tanca però s'ha bastit només per evitar esllavissades que tallin el pas després de les pluges. Ens encaminem a l'últim mas. Són tots a tocar l'un de l'altre i a prop del camí, així que entrem de dret a la gran era empedrada al bell mig de la qual hi ha un munt de fems. Tot està ben glaçat, arreu hi ha una capa d'esmalt lluent. L'empedrat del davant de la porta rellesca.

El primer que veig és en Jesper, que ens ha clissat des de la finestra i s'ha plantat a la porta per esperar-nos. Al fons es veu l'arbre de Nadal i la finestra que dóna a l'altra banda de la casa, on el gel forma figures de roses fins a mitja finestra. Fa maco. Sento la veu de la meva mare. És una cristiana fervorosa, amb veu de cristiana fervorosa. Té un peu a la terra i l'altre al cel. En Jesper somriu com

si compartíssim un secret. Potser sí, que en tenim un, no me'n recordo. El pare se'n va directament cap a l'estufa de rajola. Fa un gran brogit i es nota que està encesa perquè l'aire tot al seu voltant vibra i m'escalfa la cara; el pare s'hi atansa tant que em fa por que topi amb el front contra les rajoles. Em trec l'abric i ell aixeca els braços com una marioneta per tapar-se ben fort les orelles amb les mans. A la sala d'estar la mare canta la nadala «Sonen campanades» i en Jesper em mira fixament i després clava la mirada en el pare, plantat davant l'estufa de rajola. Tinc l'abric als braços i li veig l'esquena corbada i les barres que se li tensen i allò blanc i espès entre els dits.

L'habitació de les golfes estava glaçada i gairebé sempre en penombra, amb un únic llum de parafina que havia d'apagar tan bon punt arribava al capdamunt de les escales. Hi havia una finestreta que donava a l'est i, sota mateix de la finestra, el llit. Si m'hi agenollava podia xerrar amb en Jesper els capvespres d'estiu i contemplar les estrelles a l'hivern; a banda d'això es veia només una tanca viva d'avets, un jardí xinès, com vingut d'un altre món, i els prats ondulats fins al mar.

Algunes vegades em despertava de nit sota aquell edredó humit i feixuc i em feia l'efecte que sentia el mar com envaïa l'habitació, i llavors obria els ulls però tot continuava tan fosc com quan els tenia aclucats. La negror se m'arapava a la cara i pensava que no hi havia cap diferència entre veure-hi i no veure-hi. Però sí que hi havia una diferència i m'agafava por perquè la tenebra era enorme i pesada i curulla de remors, i estava segura que si no aclucava els ulls ben de pressa, m'ofegaria. Però quan no m'agafava por em sentia com si levités i surés per l'habitació, amb un vent passant-me a través del pit.

M'estic ajaguda al llit amb la mirada fixa en la foscor i tot és negre i després es fa gris perquè a fora ha sortit la lluna. El mar, no el sento. S'ha gelat, com tota la resta, tot està glaçat i silenciós. Em penso que ja no somio.

Algú truca. És per això que m'he despertat, ara me'n recordo. M'espero i torno a sentir els trucs, i em llevo apartant l'edredó que per fi s'ha escalfat i camino pel trespol fred en camisa de dormir cap a on sé que hi ha la porta. Tornen a trucar. No és a la porta, sinó a la finestra. Em giro i veig una ombra que es mou a contrallum davant la lluna, rere el vidre de la finestra. És en Jesper. Sé que és en Jesper.

—Obre'm —xiuxiueja sonorament, i el seu alè càlid entela el vidre. Me'n torno corrents cap al llit i hi pujo d'un salt, aterrant-hi de genolls per obrir la finestra. Entra una ratxa de vent gèlid que em glaça el pit i la panxa i m'acaba de deixondir els pensaments. Ara ho recordo tot, els lleons de porcellana i les orelles de porcellana i el posat tibet de l'àvia i l'avi i la veu delicada de la meua mare, que voleia per l'habitació com un tel·lí que tothom s'ha avesat a deixar entrar per una orella i sortir per l'altra. En Jesper està penjat d'una mà al ràfec de la teulada i té un peu a l'ampit de la finestra. Porta penjades al coll les meves botes, amb els cordons nuats al clatell.

—Vesteix-te i acompanya'm —diu.

—¡D'acord! —li contesto.

Tinc voluntat pròpia, no és que faci tot el que em diuen, és que *tinc ganes* d'acompanyar en Jesper. Fa coses que són especials, això m'agrada, i ara ja estic desperta del tot. Entra fent una tombarella i s'asseu al llit per esperar-me, sense deixar de somriure. M'afanyo a vestir-me. La roba és sobre una cadira i està glaçada. La claror de la lluna que entra per la finestra dibuixa cercles d'argent sobre les posts del llit, sobre una gerra i sobre un despertador amb les busques aturades des de sempre.

—¿Quina hora és? —li pregunto.

—No en tinc ni idea.

Fa un somriure tan ample que les dents li brillen en la penombra. Esclato de riure, però llavors es posa el dit als llavis. Repeteixo el gest fent que sí amb el cap; busco la roba interior de llana, me la poso i, al damunt, la faldilla gruixuda i un jersei. M'he endut l'abric a l'habitació, està penjat al respatllet de la cadira. En Jesper em dóna les botes i un cop estic llesta sortim per la finestra.

—No tinguís por, fes com jo i prou —m'indica.

No en tinc, faig com ell i prou i no em costa fer-ho, em moc al seu mateix ritme, primer ell i després jo, com en una dansa que només coneixem nosaltres dos. La ballem al llarg de la teulada fins que arribem a la punta, on hi ha un bedoll de branques robustes per les quals baixem. Primer en Jesper i jo darrere seu.

Evitem el camí i l'ala on hi ha els dormitoris dels grans i fem drecera pel jardí xinès a la claror de la lluna per tallar cap als prats. Al jardí hi ha tot de caminois entre arbustos ornamentals congelats i flors mortes, a més d'un rierol artificial que també s'ha glaçat, amb diversos pontets de fusta. A l'estiu hi ha carpes i potser ara també hi són, sota el glaç. En passar pels ponts, la fusta xerrica tant que temo que la gent de la casa es desperti. Quan la lluna s'amaga rere un núvol, m'aturo i m'espero que torni a sortir.

—Jesper, espera'm! —crido baixet, però no es detura fins que ha travessat tot el jardí i ja s'ha endinsat al primer prat. Llavors es tomba i, tan bon punt reapareix la lluna, m'afanyo a seguir-lo.

Anem camps a través, primer pujant el pendent i després baixant per l'altre costat fins que tenim el mar a la vista, fent ombra en caminar. Mai no he sortit d'aquesta manera, mai no he fet ombra de nit. El meu abric està il-

luminat per davant, l'esquena d'en Jesper es veu ben fosca. Quan ens aturem i atalaiem el glaç, d'entrada ens sembla blanc, després lluent i després res més que mar obert.

En Jesper es treu un objecte de la butxaca, se'l fica a la boca i encén un misto, que apaga bufant-lo, al cap d'un moment. Fa olor de puro. Diu:

—D'aquí a poc faré com l'Ernst Bremer. Em procuraré una llanxa ràpida, navegaré fins a Suècia i tornaré amb prou aiguardent per a tothom que vulgui entrompar-se. Guanyaré un dineral i fumaré puros. Però jo només beuré el dissabte, i com a molt dos gots.

En Jesper té dotze anys. L'Ernst Bremer és contrabandista. És el més important de tots, el coneix tothom. És un home menut de Göteborg, que viu, quan ningú no el persegueix, en una casa al carrer del costat de la nostra. L'he vist passar algunes vegades, enfundat en un abric gris, amb els cabells canosos pentinats amb la clenxa al mig i una boina. Ha sortit als diaris un munt de vegades; un cop l'Storm P.¹ el va dibuixar fent pam i pipa al servei de duanes. Quan els xicots es troben, al vespre, no juguen a lladres i policies, sinó a Ernst Bremer i duaners. És millor que el Robin Hood. Un estiu el pare li va comprar una ampol·la, però quan la mare va saber d'on l'havia tret, el va obligar a buidar-la tota al parterre. No es va pansir cap flor, tot i que ella deia que era verí.

En Jesper tira el fum gris cap al mar i tot seguit tus i escup.

—Vaja —fa—, em sembla que hauré de practicar força, abans.

La mare és ara vellut, ara ferro. Sovint el meu pare no diu ni piu i de vegades durant el dinar agafa l'olla ardent

1. Nom de ploma de Robert Storm Petersen (1882-1949), dibuixant de còmics, escriptor i pintor danès. (*N. de les T.*)

per les nanses de ferro i l'aguanta mentre em serveixo, i quan la deixa al seu lloc li veig les marques vermelles a les mans.

—En Hans Christian Andersen va viure a Bangsbo —dic, tot i que sé que en Jesper ja ho sap, i em contesta:

—Ja ho sé.

Caminem per la riba un tros i després ens enfilem pel pendís d'una duna per tornar prats a través. Ara tenim la lluna a l'esquena i la foscó al davant, que és pitjor que abans. No em fa cap gràcia, tot i que veig bé les cases quan arribem al cim. Falda del turó avall tot és molt tenebrós. Es gira vent i em protegeixo la galta amb la mà, perquè se m'està gelant, i per acabar-ho d'adobar apareixen uns núvols que amb prou feines em deixen entreveure res. Voregem el jardí en comptes de travessar-lo i pugem cap a la casa, que forma un angle amb l'estable, i en Jesper s'hi acosta ben arran seguint la tanca viva d'avets i posa la cara a la finestra més propera. Les parets arrebossades amb calç són opaques com la boira i en Jesper es fa ombra amb una de les mans com si aquí fora hi fes sol, encara que és tan fosc que no puc veure el que ell veu. Em diu:

—¡Déu meu senyor!, l'avi s'ha penjat a l'estable.

—¡No! —crido.

No sé per què se li va acudir dir-me precisament allò, però d'ençà d'aleshores hi he rumiat sovint, durant tots els anys que han passat fins ara.

—Que sí —em diu—, vine a mirar-ho.

No tinc ganes de mirar, em vénen basques tot i que sé que no és veritat, no és res més que una altra presa de pèl d'en Jesper, com de costum, però malgrat tot m'hi acosto corrents i poso la cara al costat de la seva. És fosc com una gola de llop, no es veu res en absolut.

—No veig res. I tu tampoc: es veu tot negre.

Premo la cara contra la finestra, fa flaire d'estable, allà

dins; a fora fa olor de fred i en Jesper esclata de riure ofegadament. De sobte m'adono de la gelor que fa.

—Tinc fred.

—Doncs entrem —diu, i ja no riu.

—No vull entrar, encara. Fa més fred a dins de casa. Tampoc no aconseguiré adormir-me.

—A l'estable, vull dir. S'hi està més bé.

Fem la volta a l'estable passant per damunt de l'empedrat i ens acostem a la portalada. Grinyola en obrir-se i m'imagino que potser hi ha l'avi, penjat; qui sap si ensopegaré amb les seves cames pengim-penjam. Però no hi és i de seguida trobo l'estable més acollidor, la flaire m'és familiar. En Jesper es fica entre les quadres. N'hi ha un munt, vint-i-cinc caps de bestiar, no és cap mas petit, tenen servents i tot. L'àvia hi havia treballat de cuinera abans de casar-se amb l'avi. Duia un davantal blanc, que d'ençà d'aleshores no s'ha tornat a posar mai. És la mare del meu pare, no pas dels seus germans. El casament es va celebrar de seguida que van haver enterrat la Hedvig, m'ha explicat la mare. L'avi i l'àvia gairebé no són mai tots dos a la mateixa habitació i, quan hi són, l'àvia va amb el cap ben dret i molt tibada. Tothom ho veu.

Intento acostumar-me a aquesta tenebror tan espessa. Sento les passes d'en Jesper allà dins, i les vaques que es remouen; encara que no les vegi, sé que estan ajagudes, que dormen, remuguen o donen copets amb les banyes a les tanques baixes que les separen, omplint l'estable de sorolls greus.

—Au, vine —m'anima en Jesper, i encara que amb prou feines l'entreveig al fons, em fico a poc a poc entremig de les quadres, amb compte per no trepitjar els fems a banda i banda del passadís central. En Jesper riu baixet i entona un cant sobre la gent que ha de caminar pel viarany estret i no pas per l'ample camí cap a les portes celestials, escarnint la

mare, i s'hi assembla tant que estic a punt de petar-me de riure, però no goso fer-ho amb tantes bèsties.

—Au, vine, germaneta —em diu en Jesper, i faig les últimes passes per arribar fins a ell. M'agafa de l'abric—. ¿Que encara tens fred?

—Sí, una mica.

—Doncs has de fer així —diu.

Tria una de les quadres i aconsegueix esmunyir-se entre la paret i la vaca que hi jeu. S'asseu a la gatzoneta i li passa la mà pel llom murmurant dolçament, amb un to que rarament li sento. D'entrada la vaca gira el cap i s'aparta inquieta cap a la paret contrària, però al cap d'una mica es tranquil·litza. En Jesper l'acarona més i més fort amb la mà i se li ajeu amb compte al damunt, primer una mica rígidament, però quan s'adona que tot va bé es relaxa i s'hi queda sense més, com una gran taca sobre la vaca clapada.

—Els animals grans fan molta escalfor —mussita en Jesper—, són com una estufa; prova-ho.

Té la veu ensonyada. Jo no sé si me'n sortiré, tot i que també tinc son; tanta, que, si no m'ajec aviat, cauré de fatiga.

—Intenta-ho a la quadra del costat —diu en Jesper—, hi ha la Dorit, que és molt mansoia.

Dreta al mig del passadís, escolto el respir pausat d'en Jesper i observo la Dorit dins la seva quadra, fins que li veig bé el llom ample, llavors faig una gran gambada per sobre el canal de fems, tot i que em falla el peu, però no m'importa gens, ara, tinc massa son. M'ajupo i li passo la mà pel llom.

—Has de dir alguna cosa, li has d'enraonar —fa en Jesper des de l'altra banda de la paret.

Però no sé què dir-li, tot el que se m'acut són coses d'aquelles que no es poden dir en veu alta. La quadra resulta molt estreta, si la Dorit es girés m'esclafaria contra

la paret. Li passo la mà pel coll, m'inclino més endavant i li començo a explicar el conte del soldadet de plom a cau d'orella i ella m'escolta i sé que en Jesper també para l'orella rere la paret. En arribar al final, quan el valent soldadet de plom s'està cremant, dret al mig de les flames, m'inclino endavant i li abraço el coll per darrere i li explico com una ràfega de vent entra per la finestra i arrossega la ballarina a través de l'habitació fins a la llar de foc, on s'inflama com un estel fugaç i s'apaga; en acabat no goso ni respirar. Però la Dorit és bona noia, amb prou feines si es belluga i no para de mastegar, l'escalfor del seu cos em penetra a través de l'abric, la noto a la panxa i lentament torno a alenar. És la nit de Nadal del 1934 i ens estem allà estirats, en Jesper i jo, cadascú a la seva quadra, cadascú sobre la seva vaca, en un estable ple de respirs, i potser ens adormim i tot, perquè després d'això no recordo res més amb gaire claredat.